

IN MEMORIAM

Проф. др Зоран Видојевић (1940-2020)

Становишите егзистенцијалног тромостовља јесте да утопија, она конкретна, мора бити иманентна преображају стварности ка бољем, али и стварност тој врсти утопије, те да је солидарност која проистиче из аутономије човекове личности ... један од услова људског истргнућа из старог и новог примитивизма и варварства.

Зоран Видојевић, *Тромостовље, понори и трептаји* („Филип Вишњић“, Београд 2006, 19).

Овог пролећа, 22. маја 2020. године, изненада нас је напустио проф. др Зоран Видојевић, социолог, један од узорних посленика и великана из друштвено-хуманистичких наука у нас. Видојевић је од своје ране младости припадао социјалистичком покрету, а у идејно-теоријском погледу топлој струји неомарксистичке оријентације, која се залагала за дедогматизацију Марксове мисли, рехабилитацију теорије отуђења и ослобођења и афирмацију демократског социјализма са људским ликом. Он је настављач критичке социологије на трагу Мирослава Печуљића у нас и Имануела Волерстина у свету.

Зоран Видојевић је рођен 26. априла 1940. године у Мрчајевцима код Чачка. Основну школу завршио је у родном месту, гимназију у Чачку, а Правни факултет на Београдском универзитету. Докторирао је 1976. године на Одсеку за социологију Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу, одбранивши дисертацију *Класни корени неједнакости у савременом друштву*, под менторством проф. др Ивана Кувачића.

У професионалној каријери, радио је, најпре, као истраживач и директор Марксистичког центра ЦК СКС, а од 1991. године као научни саветник у Центру за социолошка истраживања Института друштвених наука у Београду. Учествовао је у реализацији бројних научно-истраживачких пројеката у раду овог института, као и на бројним конференцијама у земљи и иностранству. Објавио је преко 200 библиографских јединица, на српском и страним језицима, од чега 16 монографија, међу којима су најпознатије *Самоуправљање – дело радничке класе*, *Драма једнопартијског система*, објављене до 1990. године, а потом и *Друштвени сукоби – од класних до ратних* (1993), *Транзиција, рестаурација и неототалитаризација* (1997), *Куда води глобализација* (2005), *Демократија на заласку – ауторитарно-тоталитарна претња* (2010), *Порази и алтернативе – претња пустоши*

и етика отпора (2015). Такође, Видојевић је објавио и неколико запажених збирки песама, у кључу рефлексивно-медитативног лирског дискурса (*Спокој и отпор*, *Биће, слика, звезде*, *Тромостовље, понори, тренпаји*). Оне откривају нов сензибилитет и књижевни идентитет аутора, али и његову онтолошко-антрополошку и егзистенцијалистичко-есенцијалну филозофију о теоријској узајамној вези одговорности и јединству: *Ја – Други – Васељена*, неопходности грађења синтезе философије, науке и уметности (свемир, мисли и љубави), панхуманистичких и трансхуманистичких мостова између човека и човечанства и других светова у свемиру.

У научном стваралаштву Зорана Видојевића видна је линија континуитета. У његовом фокусу су глобални проблеми савремености: од класних неједнакости, транзиције, глобализације, последица неолиберализма, актери социјалне динамике, до еколошких проблема, кризе демократије, кризе алтернативних пројеката, потребе грађења алтернативних стратегија одрживог развоја, хуманизације друштва и еманципације човека. У његовим студијама, критички се промишљају проблематика транзиције као комплексног и противречног друштвеног процеса на крају XX века, са неизвесним последицама по даљи развој светског друштва и човечанства. Аутор указује на противречности транзитног идентитета постсоцијалистичких друштава, на односе класних снага, раст сукоба између снага рада и снага капитала, на периферизацију ових друштава на Балкану, на неопходност критичког преиспитивања владајуће стратегије развоја и својеврсну „транзицију транзиције“, како се она не би свела на пуку неоколонијалну ресторацију ових друштава.

У студији *Куда води глобализација*, Видојевић је дао критику савременог неолибералног глобалног капитализма, трагајући и за одговором на питање *Чему глобализација?*, указујући на њен социјални и еманципаторски потенцијал, за различитим типовима глобализације у савременој пракси. Он истиче разлику између нормативног и емпиријског модела глобализације, као и између асиметричне антагонистичке неолибералне глобализације, која је у функцији крупног капитала и реколонизације света и алтернативног асоцијативног социјалдемократског модела, који је у функцији јачања друштвене моћи и грађења света.

У студији *Демократија на заласку*, Видојевић се бави кризом владајућег облика демократије, а посебно на Западу, која се све више претвара у „демократију без народа“ (Диверже) и „колонијалну демократију“, чије су институције инструментализоване у служби крупног капитала и партократије лобистичких група. На делу су процеси „кварења демократије“, отуђења политике од грађана и подређивање законодавних институција отуђеним силама извршне власти, као и десуверенизације воље грађана и народа. Аутор указује на тоталитарне тенденције и претње по аутентичне вредности демократског поретка и путеве борбе за разотуђење политике у служби еманципаторских потреба грађанства и развоја друштва.

Књига *Порази и алтернативе – претња пустоши и етика отпора* представља круну Видојевићевих критичких истраживања савременог светског друштва и покушај грађења трансдисциплинарне синтезе у погледу на будућност човечанства. У њој се указује на поцепаност света, раст ирационалног насиља, неједнакости и противречности; на стање левице и других актера у ери глобализованог неолибералног капитализма, као и на кризу друштвено-хуманистичких наука, филозофије и значај изградње интегралне парадигме, теорије светско-системске анализе и комплексне социологије (Е. Морен) за критичко истраживање савременог друштва и ново обликовање алтернативних пројеката борбе за одрживи развој хуманизацију друштва и еманципацију човека; за обнову прометејске социологије отпора и еманципације у савремености у служби „транзиције транзиције“, глобализације са људским ликом, редефинисања и обнове новог социјализма, на синтези слободе и једнакости социологије и екологије, напретка и хуманизма, глобалне правде и глобалног мира, панхуманизма и трансхуманизма. Јер, закључује Видојевић, човек није одговоран само за своју врсту, већ и за остатак света.

Видојевић у свом пледоајеу не нуди нову утопију, већ пише наговор за отрежњење и прометејско буђење, за промоцију етике отпора, побуне против сваког вида ропства. Он трага за реалним путевима изласка из кризе, алтернативни пројекат социјалдемократског развоја и управљања светом. Он актере види у бурдијеовском новом европском социјалном покрету, плуралистичкој коалицији нових актера: интелектуалног пролетеријата, маргинализованих нових генерација, у стратегији повезивања борбе за слободу и демократију са борбом за социјалну једнакост и достојанство, политичку и социјалну еманципацију. У овом контексту, наука и теорија, па и „социологија као борилачка дисциплина“ (П. Бурдије), морају се активно укључити као фактори борбене свести и демократског преображаја и избећи да буду у служби пуке репродукције и легитимизације садашње колонијалне свести и „демократије без народа“.

Целокупним својим стваралаштвом, Зоран Видојевић је остао истраживач критичке неомарксистичке хуманистичке оријентације, човек усправног хода, велики хуманиста отвореног ума и срца, доследни левичар модерног израза, научник и књижевник чије ће дело тек изучавати нове генерације социолога и *homo academicus*-а.

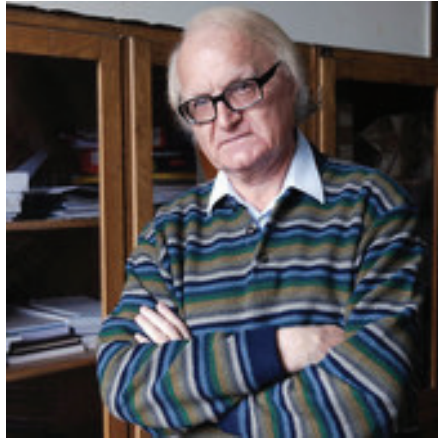
Проф. Видојевић је активно сарађивао са бројним универзитетима, факултетима и научно-истраживачким институцијама у земљи и иностранству, посебно са Социолошким факултетом Универзитета Ломоносов, Институтом за социологију и Међународним центром за конфликтологију РАН у Москви. Био је предавач по позиву на бројним факултетима у Србији, Црној Гори, Македонији. Посебно је био активан у сарадњи са Одељењем за социологију и Институтом за социологију Филозофског факултета Универзитета у Нишу, у оквиру остваривања програма на магистарским и докторским студијама, на смеру *Социологија друштвеног развоја*, као и бројних научно-истраживачких пројеката, од 1986. године до смрти. У име бројних генера-

ција студената и нишке заједнице социолога, искрено се захваљујем на свесрдној и коректној сарадњи у остваривању како истраживачких, тако и образовних циљева.

Зорановим одласком, научна заједница Србије изгубила је једног од највреднијих и најбољих социолога, научника и књижевника великог формата, хуманисту, протагонисту религије добротинства и миротворца, градитеља мостова разумевања и солидарности. Међу југословенским и балканским народима, Видојевић је стално указивао на потребу регионалне сарадње, грађења мостова на овом простору, уместо даљих подела и сукоба. Као такав, био је један од оснивача часописа *Балканске синтезе* који се бави проблемима историје, културне и регионалне сарадње.

Поводом смрти Зорана Видојевића, у име истраживачког тима *Традиција, модернизација и идентитети у Србији и на Балкану*, уредништва и програмског савета часописа *Балканске синтезе* и у своје лично име, *Српском социолошком друштву*, научној и академској јавности Србије, изражавам искрено саучешће.

Својим ликом и делом, проф. др Зоран Видојевић ће остати да трајно живи у нама: његовој породици, колегама и колегиницама, студентима и пријатељима.

Проф. др Зоран Видојевић
(1940-2020)

Др Љубиша Р. Митровић,
професор емеритус